

بررسی شیوع حوادث در افراد زیر ۲۰ سال شهرستان یزد

دکتر سیدسعید مظلومی*: استادیار، گروه مبارزه با بیماری‌ها، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوqi
حسین فلاحزاده: مربی، گروه آمار، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوqi

فصلنامه پایش

سال اول شماره چهارم پاییز ۱۳۸۱ ص ۲۵-۲۱

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۱/۴/۱۹

چکیده

وضعیت بهداشت جامعه درسه تا چهار دهه اخیر بهبود پیدا کرده و مهم‌ترین سند این پیشرفت نیز افزایش امید به زندگی و کاهش میزان باروری کلی است. اما علی‌رغم این پیشرفت‌ها، سوانح در کودکان نه تنها کاهش نیافته، بلکه افزایش نیز پیدا کرده است. در بررسی حاضر، میزان و نوع حوادث در افراد کمتر از ۲۰ سال در شهر یزد بررسی شده است. در این مطالعه مقطعي، روش نمونه‌گیری خوشهاي و ابزار جمع‌آوري داده‌ها پرسشنامه بوده که از طریق مصاحبه با مادران تکمیل گردیده است. با بررسی ۳۵۵۵ فرد زیر ۲۰ سال در شهر یزد میزان شیوع حوادث ۶/۹ درصد مشخص شده و بیشترین حادثه اتفاق‌افتداده سقوط بوده است (۴۵/۱ درصد). بین تعداد فرزندان در خانه و سواد مادر با وقوع حوادث نیز ارتباط آماری معنادار مشاهده شده است (۰/۰۰۱ <P). همچین میزان حادثه در پسران بیش از دختران (۰/۰۰۱ <P) و در شهر نیز بیش از روزتا بوده است (۰/۰۱۵ <P). بیشترین عضو حادثه‌دیده در سقوط، سر، گردن و دست‌ها بوده و در مجموع ۳/۳ درصد حوادث منجر به فوت گردیده است. ضمن آن که مهم‌ترین علت حادثه از دیدگاه مادران، بازیگوشی و بی‌احتیاطی کودکان اعلام شده است. در یک نتیجه‌گیری کلی می‌توان گفت، با توجه به آن که ۵۱/۳ درصد از موارد سقوط در خانه و ۱۱/۸ درصد در مدرسه اتفاق افتاده است، بازدید از منازل (Home-Visit) و نظارت مستمر بر وضعیت مدارس، امری اجتناب‌ناپذیر است.

کلیدواژه‌ها: حوادث، یزد، مطالعه مقطعي

*نویسنده اصلی: یزد، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوqi، دانشکده بهداشت، گروه مبارزه با بیماری‌ها
نامبر: ۰۳۵۱-۶۲۳۸۵۵۶

مقدمه

از آنجا که کودکان و نوجوانان امروز آینده‌سازان فردای جامعه هستند، شناخت میزان شیوع سوانح و حوادث در این گروه سنی جهت برنامه‌ریزی اصولی برای پیشگیری از حوادث مفید است. از این‌رو بر آن شدیدم تا شیوع حوادث را در افراد زیر ۲۰ سال شهرستان یزد بررسی نموده، در خصوص حوادث در این گروه سنی راهکارهای متناسبی ارایه دهیم.

مواد و روش کار

این پژوهش از نوع مقطعی بوده که در سال ۱۳۷۸ اجرا شده و تجزیه و تحلیل آن در سال ۱۳۷۹ انجام گردیده است. جامعه مورد بررسی شامل افراد زیر ۲۰ سال شهرستان یزد بوده که اطلاعات لازم با تکمیل پرسشنامه و از طریق مصاحبه با مادران به دست آمده است (پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ، مقدار ۰/۷۳، تعیین شده است). روش نمونه‌گیری، (Design Effect = ۱/۵۵) خوش‌های با $P=0/042$ و اثر طراحی (Design Effect = ۱/۵۵) بود که تعداد ۳۵۵۵ فرد زیر ۲۰ سال با این روش مورد مطالعه قرار گرفتند و از این تعداد، ۲۸۰۱ نفر شهری و ۷۵۴ نفر روستایی بودند.

یافته‌ها

طبق نتایج به دست آمده در مجموع ۶/۹ درصد افراد تحت مطالعه، دچار یکی از انواع حوادث شده بودند و ۹۳/۱ درصد از آنها در طی یک‌سال حادثه‌ای نداشته‌اند. بیشترین حادثه اتفاق‌افتداده، سقوط (۴۵/۱ درصد) و تصادف (۲۲/۴ درصد) بوده است. تست آماری χ^2 رابطه معنی‌داری بین بعد خانوار و نوع حادثه نشان نمی‌دهد. به عبارتی نوع حادثه مستقل از تعداد فرزندان خانوار است. همچنین، یافته‌های مطالعه نشان می‌دهد ۱۵/۶ درصد از حادثه‌دیدگان و ۱۴/۹ درصد از کسانی که حادثه‌ای نداشته‌اند دارای مادران بی‌سواد بوده‌اند. تست آماری χ^2 نیز رابطه آماری معناداری بین وقوع حادثه و سطح سواد مادر نشان می‌دهد (۰/۰۱ < P). از طرفی ۷۶ درصد از افراد زیر ۲۰ سال که دچار حادثه شده‌اند، در گروه سنی ۰ تا ۶ سال قرار داشته‌اند و تنها ۱۳/۴ درصد از آنها ۱۲ سال به بالا داشته‌اند. تست آماری χ^2 نیز رابطه آماری معناداری بین گروه سنی و وقوع حادثه نشان می‌دهد (۰/۰۱ < P) (جدول شماره ۱).

سوانح و حوادث از بزرگترین مشکلات دنیای امروز به شمار آمده، در مجموع سومین علت مرگ و میر در کلیه سنین محسوب می‌شوند [۱]. همچنین حوادث یک معضل اجتماعی- پژوهشی بوده، دومین رتبه را در زمینه علل مرگ کودکان در آمریکا به خود اختصاص می‌دهند [۲]. در انگلستان هرساله ۱۰ درصد از کودکان به علت حوادث نیاز به خدمات درمانی پیدا می‌کنند و در فرانسه ۲/۹ درصد از جمعیت (بیش از ۵/۱ میلیون نفر) با نوعی ناتوانی ناشی از حوادث زندگی می‌کنند [۱].

حادثه، واقعه‌ای است که در حین زندگی روی می‌دهد و برای آن هیچ نوع قصد و یا برنامه‌ریزی قبلی وجود نداشته است [۲]. طبق بررسی‌های انجام‌شده، در سال ۱۳۶۹ شایع‌ترین علل مرگ و میر در کشور ما به ترتیب، بیماری‌های دستگاه گردش خون به خصوص سکته‌های مغزی و قلبی با ۳۸ درصد، سوانح و حوادث با ۱۳/۵ درصد و انواع سرطان‌ها با ۷/۷ درصد بوده است.

از طرفی کودکان زیر ۵ سال و بالای ۵ سال به ترتیب، آسیب‌پذیرترین گروه در برابر حوادث خانوادگی و خطر ترافیک محسوب می‌شوند. علاوه بر این سوختگی، مسمومیت، سقوط و ضربه، ۴ علت اصلی مرگ و میر و آسیب در کودکان بوده، یکی دیگر از عمده‌ترین سوانحی که برای کودکان به وجود می‌آید، دسترسی آنها به داروها و مواد شیمیایی مسموم‌کننده است (تعداد مسمومیت‌های خانگی گزارش شده طی یک‌سال حدود ۷۰ درصد از کل مسمومیت‌ها بوده که ۹۰ درصد این تعداد مربوط به کودکان زیر ۴ سال است) [۱].

از طرف دیگر بررسی‌های انجام‌شده نشان داده است که کودکان و نوجوانان از جمله قربانیان حوادث هستند که باید به ایمنی و حفاظت آنها بیشتر توجه گردد. زیرا محدودیت‌های فیزیولوژیکی، فرایند رشد و نمو، پیشرفت حسی و حرکتی، ویژگی‌های رفتاری، حس کنجدکاوی و ماجراجویی و رفتارهای مخاطره‌آمیز، این گروه را مستعد ابتلا به حوادث می‌کند و البته این امر در کنار سایر عوامل محیطی مثل درجه ایمنی محیط زیست و میزان نظارت و مراقبت والدین اشکال متفاوتی را به وجود می‌آورد [۳].

جدول شماره ۱- توزیع فراوانی و درصد وقوع حادثه بر حسب گروه سنی فرد حادثه دیده

حادثه دیده	وقوع حادثه			گروه سنی	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۵۴	۱۷۷۸	۷۶	۱۸۷	۰	تا ۶ سال
۱۷/۶	۵۸۱	۱۰/۶	۲۶	۷	تا ۱۲ سال
۲۸/۴	۹۳۶	۱۳/۴	۳۳	۱۲	تا ۲۰ سال
۱۰۰	۳۲۹۵	۱۰۰	۲۴۶	جمع	

نشان می دهد ($P < 0.001$) به طور کلی ۶۶/۷ درصد از افراد حادثه دیده پسر و ۳۳/۳ درصد از آنها دختر بوده اند (جدول شماره ۲). نسبت شانس (Odds ratio) ایجاد حادثه نیز در پسران ۲ برابر دختران است. بر همین اساس تست آماری χ^2 رابطه معنی داری بین جنسیت و نوع حادثه نشان می دهد ($P < 0.001$). از کسانی که سقوط داشته اند ۷۳ درصد پسر و ۲۷ درصد دختر بوده اند، در حالی که افراد دارای مسمومیت ۶۰ درصد دختر و ۴۰ درصد پسر بوده اند ($P < 0.0001$).

از طرف دیگر میانگین سنی گروه حادثه دیده ۵/۶۲ سال بوده است ($SD = ۳/۴$) و نتایج مطالعه نشان می دهد ۸۲ درصد از کسانی که دچار سقوط شده اند در گروه سنی ۰ تا ۶ سال قرار داشته و تنها ۶/۳ درصد از آنها در سنین ۱۲ تا ۲۰ سال بوده اند. ۵۴/۵ درصد از کسانی نیز که دچار تصادف شده بودند در سنین ۰ تا ۶ سال بوده و ۳۸/۲ درصد از این گروه نیز سن بالای ۱۲ سال داشته اند. تست آماری χ^2 نیز رابطه آماری معناداری (با ۹۹ درصد اطمینان) بین گروه سنی و نوع حادثه

جدول شماره ۲- توزیع فراوانی و درصد وقوع حوادث بر حسب نوع جنس

وقوع حادثه	جنس					
	جمع	دختر	پسر	جنس	جمع	درصد
حادثه داشته	۱۶۴	۸۲	۶۶/۷	۳۲/۳	۲۴۶	۱۰۰
حادثه نداشته	۱۶۳۵	۴۹/۵	۱۶۷۱	۵۰/۵	۳۳۰۶	۱۰۰

است. ضمن آن که تست آماری χ^2 نیز رابطه معناداری بین محل زندگی و وضعیت حادثه نشان می دهد ($P = 0.015$) (جدول شماره ۳).

همچنین طبق نتایج مطالعه، میزان حادثه در افراد ساکن شهر بالاتر از روستاییان بوده است، به این معنی که درصد وقوع حادثه برای ساکنی شهر و روستا به ترتیب، ۷/۵ و ۴/۹ درصد

جدول شماره ۳- توزیع فراوانی و درصد وقوع حوادث بر حسب محل زندگی

وقوع حادثه	محل زندگی					
	جمع	روستا	شهر	محل زندگی	جمع	درصد
حادثه دیده	۲۰۹	۷/۵	۳۷	۴/۹	۲۴۶	۶/۹
حادثه نداشته	۲۵۹۲	۹۲/۵	۷۱۴	۹۵/۱	۳۳۰۶	۹۳/۱

علاوه بر این، لیزخوردن و به زمین افتادن عامل عمدۀ سقوط در افراد حادثه دیده بوده است و ریختن نامناسب آب داغ نیز به عنوان عامل عمدۀ سوختگی (۸/۹ درصد) گزارش شده است. همچنین مصرف مواد غذایی مسموم و تصادف با ماشین

در بررسی عضو حادثه دیده، نتایج به دست آمده نشان داد بیشترین عضو حادثه دیده در کسانی که دچار سقوط شده اند سر، گردن و دستها بوده است. در مقابل افرادی که دچار سوختگی و تصادف شده اند بیشتر در پاها دچار عارضه بوده اند.

افزایش می‌یابد^[۵]. از طرفی مطابق یافته‌های مطالعه حاضر، سقوط با میزان ۴۵/۱ درصد بیشترین حادثه اتفاق‌افتداده در افراد زیر ۲۰ سال بوده است. در تحقیقی که در سال ۱۳۶۹ توسط دکتر فرشته مجلسی و همکاران در شهرستان تبریز انجام شده است، سقوط در کودکان ۵-۹ ساله بیشترین حادثه اتفاق‌افتداده بوده است^[۶]. از طرف دیگر طبق آمار، مرگ و میر ناشی از تصادف با وسایل نقلیه در ایران ده برابر کشورهای غربی است، حال آن‌که در این کشورها تعداد اتومبیل‌ها ۲۰ برابر کشور ما است. همچنین افزایش وقوع حادثه با تعداد فرزندان در خانواده رابطه آماری معنی‌دار داشته است (۰/۰۰۱ <P)، به این‌معنی که یافته‌ها نشان می‌دهد فراوانی حادثه در خانوارهای با فرزند کم (یک و دو فرزند) و فرزند زیاد (۵ فرزند به بالا) بیشتر از خانوارهای با ۳ یا ۴ فرزند است. این یافته با الگوی Non-compliance دارویی در سل نیز مطابقت دارد. به‌طوری‌که عدم تمکین درمانی در خانواده‌های با جمعیت کم و زیاد، بیشتر از خانواده‌های دارای بعد متوسط جمعیتی است^[۷]. و اما در مطالعه حاضر میانگین گروه سنی حادثه‌دیده ۵/۶۳ اعلام شده است. این در حالی است که در تحقیقی که توسط مجلسی انجام شده، میانگین سنی افراد دارای حادثه سوختگی ۴/۳ اعلام شده است^[۶].

در خصوص فرضیه وجود رابطه بین جنس و وقوع حادثه نیز یافته‌ها نشان داد که بین این دو رابطه آماری معنادار وجود دارد (۰/۰۰۱ <P). به‌عبارتی، پسرها دو برابر دخترها به حادثه مبتلا شده‌اند. ضمن آن‌که مجلسی نیز در مطالعه‌ای مشابه در تبریز وجود چنین تفاوتی می‌تواند به‌علت (۰/۰۵ <P)^[۶]. البته وجود چنین تفاوتی می‌تواند به‌علت خلقيات خاص و تحرك بيشتر پسران نسبت به دختران باشد^[۸]. در همین رابطه سالاري، على‌اکبر نیز در تحقیق خود معتقد است که بیشترین موارد مصدومین را مردان با میزان ۸۱/۹ درصد تشکیل می‌دهند^[۱۰]. همچنین در خصوص این فرضیه که «بین محل زندگی و وضعیت حادثه رابطه آماری معناداری وجود دارد.»، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد ۷/۵ درصد از افراد ساکن شهر دارای حادثه بوده‌اند، درحالی که این میزان در روستا به ۴/۹ می‌رسد. تست آماری χ^2 نیز رابطه

به‌ترتیب عوامل عمده مسمومیت و تصادف بوده است. ۵۱/۳ درصد از موارد حادثه سقوط در منزل و ۱۱/۸ درصد نیز در محیط مدرسه اتفاق افتاده است. ضمن آن‌که ۷۵ درصد از تصادفات اتفاق‌افتداده نیز مربوط به خیابان بوده است.

در حادثه سقوط ۸۱/۹ درصد افراد در منزل و ۱۸/۱ درصد در بیمارستان بستری شده‌اند. همچنین از افرادی که دچار تصادف شده بودند ۵۱/۷ درصد در بیمارستان بستری شده و ۲۶/۷ درصد به‌صورت سرپایی در مراکز بهداشتی، درمان شده‌اند. در ضمن ۳/۳ درصد از حوادث نیز منجر به فوت گردیده است. در پایان ذکر این نکته نیز حائز اهمیت است که مهم‌ترین علت ایجاد حادثه سقوط از نظر مادر در اکثریت موارد شیطنت، بازی و بی‌توجهی کودک عنوان شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

تحقیقات انجام‌شده نشان می‌دهد که کودکان و نوجوانان از جمله آسیب‌پذیرترین گروه‌ها در برابر خطر حادثه هستند و شعار خاصی که حاصل بررسی مهم‌ترین نیازها و اولویت‌های بهداشتی ملل مختلف جهان است، شعار پیشگیری از بروز حوادث است. با مطرح‌نمودن این شعار که «قدر زندگی خود را بدانیم و با بی‌احتیاطی و غفلت آن را به خطر نیندازیم»، مجالی حاصل شد تا مردم به‌ویژه مادران با آگاهی‌یافتن از خطراتی که در محیط منزل و کار، زندگی و سلامت آنها را به خطر می‌اندازد آشنا گرددند. بررسی حاضر شیوع حادثه در افراد زیر ۲۰ سال شهرستان یزد را ۶/۹ درصد نشان می‌دهد. این مقدار با مقدار تخمینی P در ابتدای مطالعه (۶/۲ درصد) هماهنگی دارد. ضمن آن‌که طبق یک بررسی از ۱۳۹۳ کودک زیر ۵ سال در سطح استان، شیوع حادث ۶/۱۲ درصد گزارش شده^[۴] و در مطالعه مشابهی در آذربایجان شرقی (۱۳۷۱) نیز میزان کلی بروز حادثه ۶۳/۸ در صد هزار اعلام شده است.

شیوع بالای حوادث از سه بعد اجتماعی، اقتصادی و انسانی حائز اهمیت است. از نظر انسانی شیوع بالای حادثه با درد و رنج مصدوم همراه است. از بعد اجتماعی شیوع بالای حادثه منجر به فقدان نیروی مولد و خلاق در جامعه می‌شود و توسعه اجتماعی را دچار خسارت می‌کند. در بعد اقتصادی نیز اگرچه هزینه‌های ناشی از بروز حادثه به موارد آشکار ختم نمی‌شود، گاهی این هزینه‌های غیر آشکار ۳ تا ۴ برابر هزینه‌های آشکار

۳- آرزومنیان سونیا، آیا می‌دانید کودک دبستانی از چه ویژگی‌هایی برخوردار است؟، پیوند، ۱۳۷۲، ۱۷۰، ۴۲-۴۵

۴- موحدی مسعود، بررسی میزان آگاهی مادران کودکان زیر ۵ سال در مورد تغذیه و سوء تغذیه، طرح پژوهشی، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، دانشکده پزشکی، ۱۳۷۵

۵- شیروانی گیتی، حوادث در کودکان، پیوند، ۱۳۷۲، ۱۶۷، ۱۱۱-۱۲

۶- مجلسی فرشته، بررسی حوادث در کودکان زیر ۱۵ سال شهرستان تبریز، مجله بهداشت ایران، ۱۳۷۰، ۴، ۱۰-۱۳

۷- مظلومی سیدسعید، علل عدم تکمیل درمان مسلولین در شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد آموزش بهداشت، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ۱۳۷۰

8- Muju IFK, BURNS and THEIR TREATMENT, 2nd Edition, Lioyd-Loke: Medical Book LTD: London, 1974

9- Paul Harker, Laurence Moore. Primary health care actions to reduce home child accidents: A review. Health Education Journal 1996; 53: 322-37

۱۰- سالاری علی‌اکبر، پیرایه حداد فرهاد، بررسی دموگرافیک ترومای ناشی از تصادفات رانندگی، مشکلات، علل و عوارض ناشی از آن در شهر یزد، طرح پژوهشی، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی، دانشکده پزشکی، یزد، ۱۳۸۱

بین وضعیت حادثه و محل زندگی را نشان می‌دهد $P = 0.015$.

لازم به ذکر است که در پژوهش حاضر، شایع‌ترین علت سقوط و سوختگی بهترتبی، لیزخوردن و بهزمنی افتادن و نیز ریختن نامناسب آب داغ بوده است.

در مورد نوع اندام‌های حادثه‌دهنده نیز باید گفت کسانی که دارای حادثه سقوط بوده‌اند بیشتر در دست‌ها دچار مشکل شده‌اند و در سوختگی و تصادف نیز پاها بیش از سایر اندام‌ها دچار آسیب دیده‌اند. نتایج تحقیق دیگری در یزد نشان می‌دهد که آسیب‌های وارد به ارگان‌های بدن در تصادفات بهترتبی: سر و گردن (۴۲/۸ درصد)، اندام‌های تحتانی (۲۱/۸ درصد)، اندام‌های فوقانی (۵/۴ درصد) و قفسه صدری، شکم و تن (۵/۴ درصد) بوده است [۱۰].

همچنین نتایج این پژوهش حاکی از این است که رابطه معناداری بین وضعیت سواد مادر و حادثه وجود دارد، که این نتایج با مطالعه گزارش مروری انجام‌شده در انگلستان همخوانی دارد. به این معنی که مطالعه مذکور بین خطر حادث با میزان آگاهی والدین بهویشه مادر، ارتباط نشان داده، ولی شغل مادر و میزان درآمد در بروز حادثه تأثیر چندانی نداشته است [۹]. نکته پایانی آن که در تحقیق حاضر، ۵۱/۳ درصد از موارد سقوط در منزل و ۱۱/۸ درصد از آنها در مدرسه اتفاق افتاده است که در این خصوص بازدید از منزل (home-visit) و نظارت بر وضعیت مدارس لازم به نظر می‌رسد.

تشکر و قدر دانی

بهاین وسیله از همکاری فعال خانم‌ها ازدری، احمدی، میرجلیلی، زارع هرفته و زمانی راد تقدیر و تشکر می‌گردد.

منابع

۱- پیشگیری از سوانح و حوادث خانگی در استان خراسان، طرح پژوهشی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، اداره کل پیشگیری و مبارزه با بیماری‌ها، اداره پیشگیری از سوانح، مشهد، ۱۳۷۷

۲- محسنی منوچهر، جامعه‌شناسی پزشکی، چاپ پنجم، انتشارات طهوری، تهران، ۱۳۷۶